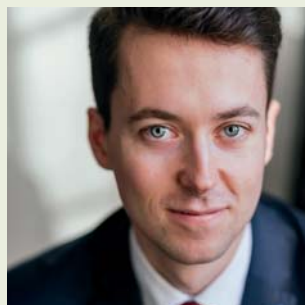

ESG VOLGENS 11 JONGE PROFESSIONALS

Door Jolanda de Groot

Financial Investigator legde een aantal jonge pensioenprofessionals een drietal vragen voor over ESG, jongeren en pensioen. Is ESG een hype of is it here to stay? Hoe belangrijk is het dat pensioenfondsen ESG-beleggen omarmen? En hoe kunnen jongeren meer worden betrokken bij het ESG-beleid en het onderwerp duurzaam beleggen en pensioen?

Is ESG een hype of is it here to stay?

Menno Altena, Investment Strategist, TKP Investments

> Afgelopen jaren hebben pensioenfondsen een grote inhaalslag gemaakt op het gebied van ESG en duurzaam beleggen. Hierbij is zeker geen sprake van een hype, maar van een noodzakelijke ontwikkeling die in de hele samenleving is te zien. Mensen zijn zich steeds meer bewust van het belang van een duurzamere wereld en willen ook actief bijdragen aan de verbetering hiervan. Voor pensioenfondsen is het hierbij ook cruciaal dat ESG-aspecten een integraal onderdeel zijn van het beleid. Bij pensioenfondsen en vermogensbeheerders lag de focus tot voor kort met name op het straffen van bedrijven die uitermate slecht scoren op het gebied van ESG. Bijvoorbeeld door deze bedrijven uit te sluiten in de beleggingsportefeuille. Desondanks bleven toch veel bedrijven met relatief lage scores voor duurzaam ondernemen onderdeel van de beleggingsportefeuille. Een logische vervolgstap is om dit principe om te draaien en bedrijven juist te belonen wanneer ze zich actief inzetten op het gebied van bijvoorbeeld milieu, duurzame producten en verantwoord ondernemen. Op dit moment verschuift de focus naar investeringen die nog concreter bijdragen aan ESG-doelstellingen van pensioenfondsen. Dergelijke themabeleggingen passen binnen een duidelijk beleid van pensioenfondsen waarin wordt bepaald op wat voor manier zij hun vermogen in willen zetten voor een toekomstbestendigere wereld. De stem van deelnemers zal hierin ook gehoord moeten worden: een generatie die duurzaamheid hoog in het vaandel heeft staan, groeit nu op en krijgt een steeds sterkere stem. Afgelopen jaren is het belang van ESG snel toegenomen, maar we zijn er nog niet. De ontwikkeling van ESG zal continu door moeten blijven gaan, waarbij in de afgelopen periode een goede basis is gelegd voor de toekomst.

Karin Pasha-Huizinga, Manager Strategic Risk Advice, Cardano

> Onze kinderen zullen geen broodjes vlees meer serveren op feestjes, voor institutionele beleggers zijn er geen andere beleggingen dan een duurzame. ESG is here to stay.

Je ziet de effecten van klimaatverandering overal: de temperatuur is volatiel, er zijn zware stormen en enorme droogtes. Spanningen lopen op en mensen slaan op de vlucht. Misschien kunnen we het tij keren, maar dan moeten we stappen nemen om duurzamer te leven. Met z'n allen.

En de wil is er: bij individuen, overheden, bedrijven en ook bij institutionele beleggers. Eerste levensbehoeften zoals voedsel, veiligheid, sociaal contact en educatie zijn ingevuld in grote en invloedrijke delen van de westerse wereld. Er is geld in overvloed en we zijn welvarender dan ooit tevoren. Daarnaast past ESG binnen het modebeeld van vintagekleding en lokale en huisgemaakte producten. Ook past ESG in een wereld waarin roken steeds minder geaccepteerd wordt en er sprake is van een (weder)opleving van mindfulness.

Maar sustainability is ook een luxeproduct. Dat is een groot gevaar. Een financiële crash of - nog extremer - een oorlog zal de focus op ESG bekoelen, ondanks de noodzaak om klimaatverandering aan te pakken.

Gaat een sterke governance ons uit de brand helpen? Gaat de governance verbeteren door het organiseren van countervailing power, het denken in divergente scenario's en bijvoorbeeld het toepassen van pre-mortem analyses in besluitvorming? De impact van een financiële crash wordt wellicht minder heftig, wat ruimte schept voor sociaal en sustainable beleggen.

Uiteindelijk zal de nieuwe generatie geen broodjes vlees meer serveren, zoals wij onze gasten geen sigaretten meer aanbieden.

Darinka Krul, Manager MVO, MN

> Verantwoorde beleggingen die bijdragen aan een positief effect op mens, milieu en leefomgeving, arbeid en governance (ESG) zijn absoluut geen hype. In de snel veranderende wereld waarin wij leven, vinden mensen het steeds belangrijker om te weten waar producten vandaan komen en hoe deze geproduceerd zijn, en moeten beleggingen bijvoorbeeld ook een bijdrage leveren aan het terugdringen van klimaatverandering. Dat is de brede wens in de samenleving en die dwingt institutionele beleggers simpelweg om ESG-criteria toe te passen.

Door duurzaam te beleggen, wordt meer betrokkenheid, kwaliteit en waarde toegevoegd aan de portefeuille. ESG zorgt bovendien voor een beter inzicht in risico's en mogelijkheden. Dat is anders dan de traditioneel starre focus op financieel rendement. Positief resultaat betekent vandaag de dag dat ESG-doelen en financieel resultaat hand in hand gaan.

De UN Sustainable Development Goals bieden heldere en ambitieuze maatstaven en richtlijnen. Zo wordt het steeds meer gemeengoed om de effecten van ESG-beleid objectief te toetsen en te delen. Naast financieel rendement wordt steeds vaker ook gekeken naar, en gerapporteerd over impactrendement per geïnvesteerde euro.

ESG is in het afgelopen decennium ontwikkeld van noviteit via trend naar inmiddels een breed toegepaste norm. In lijn met maatschappelijke wensen, met stabiele financiële rendementen, en als effectieve aanpak om samen het verschil te maken, op weg naar een betere wereld. Definitely here to stay...

Marthe Tuinstra, Portfolio Manager External Mandates, PGB Pensioendiensten

> Here to stay! Klimaat is een belangrijk onderwerp waar ook PGB zich volop mee bezig houdt. We ontwikkelen een eigen klimaatbeleid, waarbij gekeken wordt naar de financiële impact van klimaatscenario's op het rendement van de beleggingsportefeuille.

Wereldwijd hebben alle landen, behalve de Verenigde Staten, zich gecommitteerd aan het klimaatakkoord van Parijs met als doelstelling de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 2°C. Specifiek wordt de CO₂-uitstoot beperkt, omdat deze stof niet uit de atmosfeer verdwijnt en gevolgschade kan aanrichten.

Er zijn diverse voorbeelden die duidelijk maken dat we in een stroomversnelling zitten. Denk bijvoorbeeld aan de aanklacht van vijf publieke pensioenfondsen van New York tegen de vijf grootste oliemaatschappijen, waaronder BP en Shell. De aanklacht gaat over schade geleden door de stad als gevolg van klimaatverandering (onder andere extreem weer en luchtvervuiling), wat weer wordt veroorzaakt door fossiel brandstofverbruik. Net als destijds in de tabaksindustrie, is er volgens deze pensioenfondsen bewijs dat deze oliemaatschappijen al sinds de jaren '80 op de hoogte waren van de schadelijke effecten.

Dichter bij huis heeft Milieudefensie eind vorig jaar de Nederlandse regering aangeklaagd om haar zo te dwingen passende maatregelen te treffen om luchtvervuiling (fijnstof en stikstofdioxide) aan te pakken. Maatregelen voor land- en tuinbouw liggen in de lijn der verwachting, net als voor de transportsector en de grote vaart.

De E, S en G zijn door PGB in de beleidsdocumenten opgenomen, die jaarlijks worden aangescherpt op basis van de actuele wereldwijde discussies.

Hoe belangrijk is het dat pensioenfondsen ESG-beleggen omarmen?

Klaartje de Boer, VCP-pensioenwoordvoerder, Vakcentrale voor Professionals

> Milieu, sociale aspecten en goed bestuur, kortweg ESG: het doet er allemaal toe bij pensioenbeleggingen. Pensioenfondsen moeten dit niet alleen vastleggen in beleid, maar het ook daadwerkelijk uitvoeren en afstemmen met hun deelnemers. Niet alleen vanwege de sociale component, maar ook omdat een goed ingericht en consistent duurzaam beleggingsbeleid een verbetering kan opleveren in de rendement-risicoverhouding.

Pensioenfondsen moeten zich niet alleen laten leiden door financieel rendement. De wereld moet er beter van worden. Deelnemers van een pensioenfonds spreken zich steeds vaker uit voor een duurzaam beleggingsbeleid en willen weten wat een pensioenfonds met hun premies doet. Transparantie over, en inzicht in het beleggingsbeleid en de gevolgen daarvan kunnen het (schrane) vertrouwen van deelnemers ten goede komen. Dit kan met deelnemersbijeenkomsten of door verantwoording af te leggen aan het verantwoordingsorgaan.

Gelukkig nemen steeds meer pensioenfondsen ESG-beleggen zeer serieus. Onze pensioenfondsen kunnen met het grote opgebouwde vermogen verschil maken. Dit door gericht te investeren met impact, ook wel doelinvesteren genoemd. Dit doen op dit moment vooral de grotere pensioenfondsen: nu de kleinere pensioenfondsen nog. Fondsen kunnen hierbij nog veel van elkaar leren. Pensioenfondsen beleggen wereldwijd en kunnen met gerichte beleggingen bijvoorbeeld zorgen voor betere arbeidsvoorwaarden, ook waar dit voor werknemers nog geen vanzelfsprekendheid is. Het is dus heel belangrijk dat pensioenfondsen dit doen.

Jens van Egmond, Manager DC pensioenen, Cardano Londen

> Een deelnemer die een gedeelte van zijn of haar eerste salaris in een pensioenfonds stort, verwacht de laatste pensioenbetaling tegenwoordig ongeveer 70 jaar later. Deze tijdspanne staat in schril contrast met de horizon van enkele jaren van de gemiddelde regering, laat staan de focus op kwartaalcijfers van beursgenoteerde bedrijven.

De tijdspanne van ESG-beleggen verschilt per letter. Verbeteringen aan de 'S' en de 'G' kunnen vaak binnen enkele jaren gerealiseerd worden, maar de resultaten van de inspanning om de 'E' te verbeteren, kunnen decennia op zich laten wachten. Het tussentijds beoordelen van de langetermijnresultaten van het ESG-beleid is als gevolg van deze lange feedbackloop een grote uitdaging. Hoe onderscheiden we goede bedoelingen van beleid dat echt werkt? Milton Friedman zei ooit dat het beoordelen van beleid op zijn intenties in plaats van op resultaten tot ellende leidt. Het feit dat we de impact van sommige beleggingsprincipes op de langetermijngezondheid van de aarde niet kunnen meten, betekent echter niet dat we aan de zijlijn kunnen blijven staan. We hebben een instituut nodig dat impact kan maken en dat we kunnen vertrouwen om de juiste principes te hanteren. Ondanks dat het vertrouwen misschien wat is gedaald, is de maatschappij aangewezen op de pensioenfondsen om deze taak op zich te nemen. Pensioenfondsdeelnemers vormen nog altijd een zeer representatieve vertegenwoordiging van de maatschappij. Als wij met z'n allen ESG-beleggen belangrijk vinden, dan zullen pensioenfondsen ESG-beleggen omarmen. Het is het minste wat we kunnen doen.

Hanna Waltsgott, Responsible Investment Analyst, Kempen

> Pensioenfondsen hebben een dubbel voordeel in het vooruitzicht met ESG-beleggen: ze kunnen hun huidige deelnemers op de lange termijn een goed en risicogewogen financieel rendement bieden en tegelijk aantrekkelijk blijven voor het groeiende aantal milieubewuste millennials onder de deelnemers.

Het is algemeen bekend dat pensioenfondsen de fiduciaire plicht hebben naar hun deelnemers om de opbrengsten van de beleggingen gedurende de hele levensloop te bewaken. Er is genoeg academisch en empirisch bewijs dat het integreren van ESG-factoren (op het gebied van milieu, maatschappij en goed bestuur) tot een beter risicogewogen rendement leidt. Pensioenfondsen die op basis van ESG-criteria beleggen, kunnen de rest van de beleggingsketen aanmoedigen om zich meer te richten op waardecreatie op de lange termijn.

Daarnaast zouden pensioenfondsen de zorgen van millennials over hun toekomst kunnen zien als een kans. Millennials zijn tenslotte een steeds belangrijker groep pensioendeelnemers: ze zorgen voor een continue premie-instroom en delen risico en rendement met andere generaties. Mijn generatie levert nu misschien nog maar een kleine bijdrage aan de economie, maar straks brengen wij de wereldwijde kapitaalstromen in beweging en worden dan de belangrijkste financier van de gepensioneerde babyboomers.

Nu zijn we vooral bezig met onze carrièreopbouw, maar straks gaan wij de verwoestende langetermijngevolgen van klimaatverandering meemaken en wat uitputting van natuurlijke hulpbronnen werkelijk inhoudt in de praktijk. Kortom, mijn generatie heeft geen enkele incentive om onze oude dag toe te vertrouwen aan pensioenfondsen die hun rol als betrokken aandeelhouder niet serieus nemen en de overgang naar een CO₂-neutrale, circulaire, digitale en inclusieve economie niet actief omarmen.

Hoe kunnen jongeren meer worden betrokken bij het ESG-beleid en het onderwerp duurzaam beleggen en pensioen?

Alexander Dietvorst, op persoonlijke titel

> Mij is de vraag voorgelegd hoe jongeren meer betrokken kunnen worden bij het ESG-beleid en het onderwerp beleggen en pensioen. Een mooie kans die ik met beide handen aangrijp. Over een antwoord hoef ik niet lang na te denken. Institutionele beleggers zijn langetermijnbeleggers en dit is precies de reden waarom ik een vooruitstrevend ESG-beleid belangrijk vind voor jongeren. De beslissingen die nu worden genomen, hebben impact op de langere termijn en op de wereld van onze (klein)kinderen. Je kunt er 100 studies bij pakken die zeggen dat ESG-beleid ten koste gaat van rendement en 100 studies die het tegenovergestelde beweren.

Natuurlijk is financieel rendement van belang, want dit zorgt ervoor dat ik over 40 jaar de rekeningen ook nog kan betalen. De vraag is alleen, in wat voor wereld leef ik over 40 jaar? Woon ik dan inmiddels in Utrecht aan zee? Het gaat mij erom dat ik over 40 jaar nog in een leefbare wereld woon. Dat is namelijk ook rendement. Juist jongeren moeten dit tegengeluid laten horen; rendement is niet alleen financieel, maar veel breder dan dat. Ik draag pensioenpremie af aan mijn pensioenfonds en daardoor ben ik indirect aandeelhouder van heel veel bedrijven, met de daarbij horende verantwoordelijkheid. Ik wil straks, en ik denk velen met mij, kunnen zeggen tegen mijn (klein)kinderen dat ik door mijn aandeelhouderschap een bijdrage heb geleverd aan een mooiere en schonere wereld en dat het niet louter om financieel rendement ging.

Marjelle Boorsma, Voorzitter, PensioenLab

> Pensioenen. Het klinkt voor veel jongeren saai, oud en ver weg. Het pensioendebat wordt daarom ook vaak gedomineerd door oudere werknemers en gepensioneerden. Jongeren voelen zich meer aangesproken door maatschappelijke thema's die in het hier en nu relevant zijn. Sociale gelijkheid, een transparante samenleving, het klimaatprobleem... Genoeg onderwerpen om je als jongere druk over te maken. Dus waarom zou je de pensioenwereld dan ook nog eens op de schop willen nemen?

Het antwoord is simpel. Als je echt impact wilt maken, dan moet je in de pensioenwereld zijn. En de maatschappelijke thema's van vandaag de dag, bepalen de beleggingen van morgen. Dus nee, pensioenen zijn niet saai. Pensioenen zijn onwijs relevant en boeiend.

Zijn pensioenen dan misschien ver weg? Wel als we nu met z'n allen besluiten dat we niet naar de pensioenen omkijken totdat we de pensioengerechtigde leeftijd bereikt hebben. Dat lijkt me niet heel verstandig, want dat zou behoorlijk ingrijpende gevolgen voor onze generatie kunnen hebben. Denk bijvoorbeeld aan de discussie over het langer doorwerken: voor elk jaar dat we gemiddeld ouder worden, zouden we een jaar langer moeten doorwerken. Halen we dan nog wel gezond de eindstreep? Willen we een stem hebben in deze discussie, dan is er maar één oplossing: meedoen!

En toch is de hoeveelheid jonge pensioenfondsbestuurders op een paar handen te tellen. Daar kun je pessimistisch van worden, maar laten we het vooral als een kans zien. Deze jongeren zijn ambassadeurs voor de pensioensector. En wat hebben we dan nog veel mooie kansen om meer jongeren te betrekken bij de boeiende en imposante wereld van pensioenen!

Ján Micenko, Analist, AF Advisors

> Jongeren leven in het nu en willen zo snel mogelijk resultaten zien. Hierdoor is het een uitdaging om deze generatie te betrekken bij duurzaamheid en pensioenbeleggen. Omdat pensioenering voor jongeren nog ver weg is, zullen de gevolgen van bepaalde keuzes pas veel later aan het licht komen. Dit is ook het geval bij duurzaam beleggen, waar de impact ook niet direct zichtbaar is.

Ik denk dat jonge mensen het milieu en de maatschappij belangrijk vinden. Toch maken jongeren niet altijd de meest duurzame keuzes in het dagelijkse leven. Besluiten om bijvoorbeeld duurzaam geproduceerde producten te kopen of CO₂-uitstoot besparend te vliegen, zijn doorgaans duurder en mede daarom relatief zeldzaam onder deze generatie.

Een oplossing om jonge mensen meer te betrekken bij duurzaamheid en pensioenbeleggen is om ze bewust te maken dat een groot deel van het vermogen naar pensioen gaat. De gemaakte keuzes en de wijze waarop hun pensioen belegd wordt, kunnen een aanzienlijke impact hebben op het milieu en de maatschappij. Het tastbaar en concreet maken van de gemaakte keuzes kan hier een bijdrage aan leveren.

Het toepassen van uitsluitingscriteria en het ondertekenen van de UN PRI is een goed begin, maar spreekt de meeste jongeren niet echt aan. Jongeren dienen meer meegenomen te worden. Door positieve verhalen over de duurzame bedrijven te vertellen, en waarom bepaalde bedrijven juist zijn uitgesloten, kunnen ze bewuster worden gemaakt van het belang van duurzaamheid en pensioenbeleggen.

Ellen te Paske-Lievestro, Medewerker Pensioen, FNV Jong

> De allereerste vraag zou überhaupt moeten zijn hoe je jongeren betreft bij het onderwerp Pensioen. Dat blijft gewoonweg lastig. Als ik in mijn omgeving kijk, is het geen onderwerp om je nu al druk om te maken. Je moet je druk maken of je wel je baan behoudt, of je wel een huis kunt huren. Laat staan dat je er een kunt kopen. Of je wel voldoende financiële middelen hebt om aan het krijgen van kinderen te denken. Dus laten we eerlijk zijn; pensioen komt op het allerlaatst pas aan bod. Maar dan alleen als iemand je erop wijst. Wat wel werkt, is jongeren betrekken bij pensioen door middel van onderwerpen die zij belangrijk vinden. Duurzaam beleggen is zo'n onderwerp. Wij leven hopelijk nog heel lang op deze aarde. En willen ook voor onze kinderen en kleinkinderen een leefbare wereld achterlaten. Als wij ons bewust worden van het feit dat ons geld belegd wordt in zaken die bijdragen aan een leefbare wereld zal dit triggeren om in actie te komen. Kijk naar de actie rondom ABP en Tihange, hierbij waren veel jongeren aanwezig. En ook PFZW wil jonge pensioendeelnemers betrekken bij pensioen door middel van het platform 'Betere wereld'. Vraag ons gewoon wat wij ervan vinden. Maak gebruik van de ervaringen van andere fondsen. En maak gebruik van social media. Want er is niets zo 1990 als het uitzetten van een enquête!

CONCLUSIE

CONCLUSIE

Een generatie die duurzaamheid hoog in het vaandel heeft staan, groeit nu op en krijgt een steeds krachtigere stem. Je ziet de enorme effecten van klimaatverandering overal: de temperatuur is volatiel, er zijn zware stormen en enorme droogtes. Spanningen lopen op en mensen slaan op de vlucht. Misschien kan het tij gekeerd worden, maar dan moeten we stappen nemen om duurzamer te leven. ESG is geen hype maar een noodzakelijke ontwikkeling die bij pensioenfondsen een integraal onderdeel dient te zijn van het beleid. De UN Sustainable Development Goals bieden hiervoor heldere en ambitieuze maatstaven en richtlijnen.

Steeds meer pensioenfondsen nemen ESG-beleggen zeer serieus. Met hun grote opgebouwde vermogen kunnen zij het verschil maken. Verbeteringen van de 'S' en de 'G' kunnen vaak binnen enkele jaren gerealiseerd worden, maar de resultaten van de inspanning om de 'E' te verbeteren, kunnen decennialang op zich laten wachten. Het tussentijds beoordelen van de langetermijnresultaten van het ESG-beleid is als gevolg hiervan een grote uitdaging.

Er is genoeg academisch en empirisch bewijs dat het integreren van ESG-factoren tot een beter risicogewogen rendement leidt. Pensioenfondsen die op basis van ESG-criteria beleggen, kunnen de rest van de beleggingsketen aanmoedigen om zich meer te richten op waardecreatie op de lange termijn.

Jongeren voelen zich het meest aangesproken door maatschappelijke thema's die nu relevant zijn. Pensioen klinkt voor veel jongeren saai, oud en ver weg. Een mogelijke oplossing om jonge mensen meer te betrekken bij duurzaamheid en ESG, is het creëren van bewustwording. Bewustwording van het feit dat een groot deel van het belegde vermogen van pensioenfondsen afkomstig is. En dat de gemaakte keuzes en de wijze waarop pensioen belegd wordt, een aanzienlijke impact hebben op milieu en maatschappij.